

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İctihad» Constantinople

Téléph : St. 865

xxviiième ANNÉE

1 Janvier 1932

İCTİHADTürkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 336

ABONNEMANSeneliği (24 Nusha) Türkiye
için: 2 1,2, Âlâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

1 Kânunı sani 1932

Dr. Gustave Le Bon un Vefatı

14 Kânunı evvel 1931 Tarihinde büyük mütefekkir, Zatülrî'e den vefat etdi ve o gün Telgraf Ajansları bu kara haberi dünyaya dağıtdı.

Edison un ölümü fen ve elektrik 'aleminde ne oldu ise Gustave Le Bon un ölü mü de Psychologie ve ictima'ıyyat 'aleminde o oldu.

Dr. Gustave Le Bon , büyük hayranlarından birinin söylemiş olduğu vech ile , bir dahîdir , fakat mütebellir , sabit ve tek şekilli bir dahî değil , mütehavvil ve müte'addid şekilli [Polymorphe] bir dahîdir. Sudan çıkınca ölen bir balık değil , su da da , kara da da yaşayan ve her muhit içinde meyve veren bir Hayat oldu .

Kimya sahesinde, meselâ Tütün dumanı [La Fumée du Tabac] üzerindeki tedkikatı, nicotinden başka diğer iki maddenin keşfile tetvic olunmuşdur . Anthropologie sahesindeki tedkik ve taharrisi, mühim keşflerle neticelenmiştir .

Recherches automatiques et mathématique sur le volume du crane ya'ni kafa tası hacminin tehavvulu hakkında Teşrihi ve Riyazî tedkikat 'unvanlı eseri, 'Ulum Akademiyası ve Anthropologie Cem'ıyyeti taraflarından tetvic olunmuşdur. Biz, bu tedkikatın bulasasını otuz beş sene evvel Dimag ve Melekati 'akliyyenin Hıfzı Sıhhası ve Physiologiası adlı kitabımızın ilk tab'ına

almışdık. Hayat = La vie adlı büyük kitabı insan Physiologiasıdır; 300 nefis gravuru ihtiva eder .

Binicilik hakkında olan L' Equitation actuelle et ses principes — Recherches expérimentales adlı kitabı suvarilik mektebinde esasî kitab olmuştur ve Fransanın Harbiyye suvari mektebi olan Saumur 'askeri müessesesi müdürü Miralay Belaire bu kitabın 4 üncü tab'ı için yazdığı mukaddimede « Bu kitabı okumayanlar binicilik hakkında bir fikirleri olduğunu iddi'a etmesinler . Atın terbiyesinin psychologia'i temelleri 'unvanlı bahsı şah eserdir » demiştir . Hayatının tam on senesini vakf etmiş olduğu Radio - activité, beynel zerrat énergie sahesinde de mühim keşfler yapmış ve Lumière Noire tesmiye ettiği ziya Röntken in esasını teşkil etmiştir .

Terbiyenin psychologiesi [Psychologie de l'Education] adlı kitabı 60,000 mu'allim ve mürebbi tarafından , Fransa da ta'lim ve terbiye usullerinin sekameti hakkında Fransa Meb'usan meclisinin anketine cevaben verilmiş raporların tedkik ve tahlili üzerine kurulmuşdur . İngiltere nin Deniz erkânî Harbiyyesinin ta'lim ve tedrisinde bu kitabın rehber ittihaz edilmiş olduğunu Londra da münteşir The naval military gazette 8 mayıs 1909 tarihli nushasında yazmıştır .

Eléments psychologique de la fiscalité, ya'ni tabsili emvalin psychologia'i 'unsurları adlı

tedkiknamesi Fransa Maliye nazırına mühim bir mürşid olmuştur .

Seyahet sahesinde ki eserleri de 'ayni derecede kıymetlidir. Yalnız bir kaçını zikr edelim:

Voyage aux monts Tatraş

Voyage au Népâl

Les civilisations de l'Inde

Les Monuments de l'Inde v.s.

Psychologie havzesinde ki eserleri 'aded ve kıymet i'tibarile çok yüksektir.

Ruhul Cemahir adile Türkceye çevirdiğim **Psychologie des Foules** tamamen original ve birinci eserdir .

Ruhul Akvam adile dilimize çevirdiğim ve iki def'a tab' edilmiş ve bugün nushası kalmamış olan **Les lois psychologiques de l'Evolution des Peuples** eseri bu vadideki eserlerinin en cevherlisidir. Bu kitab hakkında Amerika Muttehid Devletleri Cümhur Re'isi Roosevelt şu sözleri bir kaç def'a tekrar etmiştir: Cümhur Re'isi olduğum müddetce nısamın üzerinden eksik olmayan ve her aslan avına çıkıp şehirden bir kaç gün için uzaklaştığım zamanlar da'ima beraber aldığım bir kitab **Gustave Le Bon un Ruhul Akvam** kitabı olmuştur.

İtalya Baş vekili **Mussolini** de **Gustave Le Bon** un tilmizi olduğunu ve **Psychologia** ya ve insanları , milletleri idareye da'ir eserlerinden ve bilhassa **Ruhul Akvam** dan **Ruhul Cemahir** den çok istifade ettiğini geçen senë beyanatında söylemiştir. Kısa olmak mecburiyyetinde olan bir mekalede ancak bu kadar söyleye biliriz. Fakat bu kadarlık dahi **Dr. G. Le Bon** müte'addid ve muhtelif fikr ve 'ilm sahelerinde mukteda bir dahi olduğunu göstermeye kâfidir.

1905 de Parisde ustadı ziyaret etdiğim vakit bile yaşı hayli ilerlemiş fakat gözleri iki tatlı projecteur gibi yanıyordu . 1841 de doğmuş olduğuna nazaren 90 yaşında, bu mu'azzam meş'al sönmüş bulunuyor. Kendisinden bir kaç ay evvel aldığım bir mektubunda gözlerinin fena vaz'iyetinden dolayı mektublarını kâtibesine imlâ ederek yazdığını ve bundan

dolayı kendisini ma'zul görmemi istiyordu . **Ameli Ruhiyyat** tercemesini göndermişdim bir ay evvel bir kart postalla cevap veriyordu fakat bu def'a imzasını kendi koymamışdı . Fakat ifade onundu ve gayet fasih ve belîğdi.

Yüreğimize hakikaten bir ateş düşürmüş olan bu uful , kabili ihtirak ve kabili işti'a son zerresine kadar yanmadıkca sönmeyen bir meş'ale oldu. Fakat ruhanî ve fikranî meş'al-lerin nurları meş'allarla beraber gayb olmaz ; O nurlar Hakikat ve Fazilet gibi lâ yemutdur. G. Le Bon un fikirleri Beşer Cem'iyetini yükseltmeye devam edecektir. O 'ilmin ittisa-ile, ma'lum olması iştiyakla beklenen meçhul-lerin arttığını söyler ve

« La science crée plus de mystères qu'elle n'en éclaireisse » derdi .

Beşer evladı içinde bu kadar feyyaz [1] ve mütevazın bir zekâ ile mümtaz olanlar , niçin yarım düzinadan fazla değil ?.

* *

Gustave Le Bon un 'a'ilesi

Seciyyesi — Tefekkürde son derecede itiklâli — siması — orta ve darülfünun tahsili .

Gustave Le Bon Fransa da, Paris in cenburgunda kâ'in Eure - et Loir departemanında Nogent - le Rotrou da doğmuştur. Asil bir 'a'ileden olduğu 1698 de tescil edilmiş olan necabet armaları arasında a'ilesinin de armasının bulunmasile anlaşılıyor. Ecdadi arasında hâkimler , askerler, rahibler ve kumandanlar vardır . Hulasa ba'zı kimseler için kıymetdar ve ba'zı kimseler için de tıflane olan « Aristocratie » bununla iftihar edenleri tatmin edecek kadar « Aristocratie » vardır .

Berberinde yaşayanların sözlerine nazaren ruhunda « Breton » lara has olan seciyye , te'annüd, muhalefet şimesi, müfekkirenin müs-bet mantiki, sukutilik, 'uzleti ve murakabeye

[1] BİR ZEKÂYİ FEYYAZ adlı küçük kitabımıza da bakın .

dalmayı istemek, hod perestlik hududuna yaklaşmak korkusuna düşülecek kadar ifrata götüürülen « İndividulisme ». Cismanî şema'iline gelince : Uzun boylu, koyu siyah gözlü, saçları genc iken koyu siyah, teni hafifce esmer, başı müdevver dir .

Orta tahsilini Tours lisesinde vasat bir derecede olan talebeden olarak ve sınıfını geçecek bir halde bitirmiş, 'âsi ve mustakil zekâlar, resmî programların mantıksız ve karma karışık tertibine güç inkiyad ederler. Bu sür etle vasatı numrular alarak nihayet tıp diploması almışdır . Bu istiklal bütün hayatında devam etmiş keşfiyyatının ve şühretinin 'amilerinden olduğu gibi 'ayni zemanda ba'zı aciliklara da sebep olmuşdur .

« Seyahat hatıraları — Monts Tattras — Népâl — Arabların medeniyyeti — Hind medeniyyetleri — Şarkın ilk medeniyyetleri — Mısır, Judé, Asur etc . — Hind 'abideleri — Kitaplarında Gustave Le Bon un ta'kib ettiği usul . »

Uzak yerlere seyahatler meyli ita'atsiz, gayri munkad ruhların şî'aridir. Mu'tad temaslardan kurtulmak onlar için bir nevi' hürriyet içine çıkmadır. Child e - Harold un cevalanı da ancak bu ma'nayı ifade ediyordu . Gustave Le Bon bu hürriyetden bol bol istifade etti .

İngiltereyi, İtalyayı, İspanyayı, Lehistanı, Rusyayı gezdi . Merakişe girmek muhatarasını göze aldı. Mısır, Flistini ziyaret etti, nihayet Hindistana gitdi ve bu def'a kendisine hükûmet tarafından bir 'ilmi tedkik vazifesi de verilmişdi, bu tevcih o zaman belirlemekde olan meziyyetlerini eseridi . Bu seyahatlerin neşr edilen kitapları kendi üzerine dikkati celb etti.

Tattras Dağları seyheti. Karpathe dağlarının en yüksek ve en şa'irane olan bu dağlar Galicya ile Macaristan arasında yükselir, bunun zirvesi 2500 metreden ziyade rakım 'arz eder .

Yamaclarından ma'den suyu manba'ları, kara çam ve laden ormanları arasından çağlar.

Onun zihniyyeti gibi bir zihniyyet Tabi'atin « Esthetisme » inin manzaralarile iktifa edemezdi. İctima'i hadiselerle müteveccih oldu, bu hicra yerlerin yarım barbar sekenesini mutala'aya koyuldu . Burası Avrupa haritasında, Kafkasyanın Ossète leri halinde bir adacık teşkil ediyordu .

G. Le Bon, nazarını anthropologia'î bir hadisenin ka'idesini koymaya tevcih etti ve bunu yaptı: Sarp ve vahşi dağlarla 'umumî hayattan 'adeta ayrılmış bir halde bulunan bir ehali, muhitin ve aralarında izdivacın te'sirile, 'asırlardan sonra 'ırk dene bilen fakat her halde pek mu'ayyen bir nevi' pek muteşabih bir zümre teşkil ederler.

Bu ictima'i ve beşerî tedkik **Bulletin de la Société de Géographie de Paris** de ve **Tour de Monde** da intişar etti.

Fakat bu, şimdiye kadar hiç bir Fransızın ayak basmamış olduğu bir memlekete **Nepal** a seyahet için ehemmiyyeti pek çok bir seyahate hazırlanmadan 'ibaretti .

Népâl Fransa dan daha büyük bir kişverdir. Himalayanın vasi' yamacındadır, oradan, cenubda Çin İmperatorluğu görüle bilir, nüfusu seyrekdir, 3 milyon kadardır. Muhteşem, vahşi ormanlıdır, irtifa'lara göre kiraz, çay, zeytin ve şeker kamışı, ananas, tütün, arpa ve prinç yetişir. Avrupalılar için bir cennet gibidir, fakat seyyah için hakikatda bi emandır .

G. Le Bon bu memleketi, arkasında bütün bir muhafız alayı ve ordugâh levazimile dolışdı, aldığı ma'lûmat hasadı, pek mükemmel oldu !

Cümlesi o zemana kadar mechul olan 'abideler ve bunların mi'marisi, **Tour de Monde** da neşr edilen fotoğraflarile Avrupanın hayret ve hayraniyyetini celb etti .

Bunu mute'akib Hind de **Boudhisme** in ortadan kalkması sebepleri hakkında 'abidelerin tedkikine istinaden derin bir tettebbu'a girişdi .

O zeman deniyordi ki yalnız **Népâl** ve **Ceylan** da kalmış olan Boudhisme, tazyik ve te'adda ile ortadan kalkdı .

Dr. G. Le Bon isbat etdi ki Boudhisme yavaş yavaş Brahmanisme tarafından bel' olunmuş ve her iki din yekdiğerini ta'dil ederek bir vahdet teşkil etmişlerdir .

Bu seyahetleri « à la mode » usulde hikâye etmek için değil, dört büyük eserin esasi ve besisi [Alimènti] olmak üzere tedkik ve meş-hudatını tensik ve tertib için hayatının tam on senesini sarf etdi , bu dört kitabda ki tasvir ve tasrihler, en dahiyanè, en yüksek , en derin Tarihî, felsefî ve artistik mulahazalardır .

Bu mu'azzam eserlerin neşrleri sıra ve tarihini yukarda yazmışdık .

Böyle bir « Encyclopédie » nin 'umumî manzarası , geçen bu kadar senlerden sonra hayraniyyet ve şükrân emr etmekde berdevamdır .

G. Le B. bu eserleri ikinci bir elden , kitablardan, kütübhanelerden değil taş kitablardan, abidelerden, tehlikeli ve vahşi yolların ölüm hataraları

arasında re'yel 'ayn şe'niyyetlerden bizzat aldığı vesikalarla yapmıştır .

Dr. G. Le B. un istiklal ihtiaci evlenmesine mani' olmuş ve hiç evlenmemiştir .

İctima'î eserler: İnsan ve Cem'iyetler — Kavmlerin tekâmülünün psychologia'î kanunları — Cumhurların psychologie si — Socialisme in psychologie si — Terbiyenin psychologie si .

Bunlardan ikinci ve üçüncü kitablara Türkçeye terceme edilmiş olduğundan ta'rif ve tahlillerini imhal edeceğiz .

İnsan ve Cem'iyetler - Prof. E. Picard in dediği vech ile hasudların ve resmî [officiel] lerin, şana ve zafere giden yollarla, şahsî meziyyet ve himmetle elde edilen şühretlerin hiddetlendirdiği bu « arriviste » lerin , ya'ni

Hükûmetin muteneffiz ricalinin hoşuna gitmek den 'ibaret bedbaht hüner [?] leri sayesinde yüksek ve kârlı mekam elde edenlerin mukavemetlerine rağmen Gustave Le Bon un şühreti ve cihan şumul muhteremliği sarsılmaz temeller üzerinde te'essüs etmiştir .

Şimdi iki mükemmel ve ebedî Blok teşkil eden kitaplarını pek yüzlek olsun anlatmak lâzımdır : bunların bir kısmı **Sociologia**'i dir , diğeri **Cosmogonia**'i ya'ni **Tekvin** e da'irdir .

Birinci sınıfta ez cümle şunlar var : İnsan ve Cem'iyetler, Ruhul Akvam , Ruhul Cema-hir , Socialisme in psychologiassi , Terbiyenin psychologiassi . Fransa inkılabı ve inkılab-ların psychologiassi , İctihadlar ve i'tikadlar , Avrupa Harbinin Psychologiassi etc etc .

Hangi munsıf ve münevver adam vardır ki yalnız bu ma'ruf kitab isimlerini okumakla zihninde zamanımızın en yanicı ve yakıcı mes'eleleri hak -

UNUTULMAK ELEMİ

Sönmüş ocakların elemile yananların
Azari canını uzanan ihtizara sor ;
Gönlümde sevgimin unutulmak melâlini
Üstünde kimse aglamamış bir mezara sor.

11 Mayıs 931 A. D.

kinda bir hall ve ittila' iştıyakı uyanmasın .

L'Homme et les Sociétés = İnsan ve Cem'iyetlerin neşr olunduğu tarih hayli uzakda kalmıştır , fakat Dünya hakkında **Humboldt** un yazmış olduğu meşhur **Cosmos** kitabından sonra , Cihana 'a'id en mükemmel ve en mutekâsif ma'lûmatı, muntazam, ma'kul bir suretde toplamış yegâne kitab kalmaktadır, küre'i arza ve insana 'a'id bütün esasi fikr ve nazarlar birer birer şerh ve izah edilmiştir. Uslub sade, vazih, kuvvetli ve ba'zı kerre muheyyic bir suretde belîğdir . Prof. Picard bu kitab hakkında 'aynen şu satırları yazar :

« C'est une **Bible** humaine dans le sens le plus élevé, un vad e - mecume, une base d'éducation et de vie qui vaut toutes les « humanités » .

Bu ustadane eserin mukaddemesinde; sâkin ve vekur bir eda ile G. Le B. kitabının ruhunu şöyle anlatır :

En uzak menşe'lerinden zamanımıza kadar İnsan'ın ve Cem'îyyetlerin inkişafının 'İlmî tedkiki. İşte bu kitabın maksadı budur . İnsan ve İnsaniyyet, bu kitabda, kâ'inat tesmiye ettiğimiz bu vasi' külliyyatın sade bir parçası, ve te'siri altında inkişaf ettiği mü'esirler dahi, bütün mahlûkatı idare eden mü'esirlerin 'aynı olarak nazarı i'tibara alınmıştır. Şu esasî principî rehber ittihaz ettik ki 'uzuvların teşekkülü, zekânın tevellüdü, Cem'îyyetlerin inkişafı, Tarih'in ihata ettiği bütün vak'aların te'akubu hep zarurî ve değişmez olan kanunların hükmü altındadır . Bu kanunlardan İnsanın ve Cem'îyyetlerin tekâmülü için olanlar vardır, nitekim kimyevî terkipler, ziyanın intişarı, yıldızların hareketi, ecsamın sukutu için olanlar vardır .

Tabi'atın her şeyi bu eserde da'îmî bir tahavvulde ve ebedî bir sayruret « Devenir » ile muttasif [1] olarak nazara alınacaktır . İnsanı ilk ibtidalardan i'tibaren tedkika başlayacağız, inkişafını adım adım ta'kib ederek, sanayî'nin, san'at [Art] ların, 'a'ile ve Cem'îyyetlerin, hayr ve şer fikirlerinin nasıl doğduğunu göreceğiz; Mü'esseselerin, dinlerin ve kanunların nasıl teşekkül ettiğini ve bilahere bunların değişmelerinin sebepleri neler olduğunu anlayacağız . Göstereceğiz ki her devrin her kavmin kendilerine mahsus bir tefekkür tarzları, i'tikadları, ahlakları ve hukukları olmuştur. Alem şumul ve mutlak principler mevcut olmamış ve ancak nisbî bir kıymetde principler bulunmuştur » .

Socialisme in Psychologiası : Bu kitab eserlerinin en mühimlerinden. Bu babda Fransanın en 'alim Socialiste lerinden olan G. Sorel in şu hükmünü yazmakla iktifa etmeye mecburum :

« Cet ouvrage constitue le travail le plus complet publié en France sur le socialisme ; il

mérite d'être étudié avec le plus grand soin parce que les idées de l'auteur sont toujours originales et éminement suggestives » .

«Tercemesi şudur : Bu kitab Fransa da socialisme hakkında neşr edilen en mükemmel eseri teşkil eder. en büyük ihtimam ile okunmaya layıktır, çünkü müellifin fikirleri da'ima orignaldır ve yüksek bir derecede ilhamkârdır » .

G. Le B. « Socialisme » i bir « Jacobnisme » görür fakat bir gün muzaffer olacağından emindir .

Büyük Harb esnasında ve sonra yazdığı kitablar şunlardır. Avrupa Harbinden alınan psychologia'i dersler, Harbin ilk neticeleri. Yeni zamanların Psychologiası, Dün ve yarın, Cihan muvazenesinin bozulması, Cihanın tekâmülü hazırları, Zamanımızın Kararsızlıkları ['Ameli Ruhiyyat] Bir Tarih Felsefesinin 'ilmî esasları . Cosmogonia ya da'ir iki kitab ve bu hususda ki layihaları şerh etmek kolay değildir .

Evolution de la Matière ve Evolution des Forces, bu iki kitab on sene Phyzik tedkikleri eseridirler ve bi taraf 'ilm adamları bu iki kitabı başları üzerinde taşırlar. « physique » kimya , Radio-activité sahesinde mühim keşfleri ihtiva eden bu iki kitaba da'ir Prof. picard tahsis ettiği bahsı 'aynen terceme etmek en muvafık olan yoldur .

Diğer bir kaç yazıya yer brakmak için bunu gelecek nsshamıza tahsis ediyoruz .

Bir çok hemnev'inin olduğu gibi benim de ruhumun evliyayı ni'metinden olan merhum ustadın eserlerini ve fikirlerini salim ve 'afiyet bahş olduklarına kani' olduğum için, vatanımda ömrüm oldukça ve her vesile ile yaşatmaya ve neşr etmeye devam edeceğim. Hidmetin bize ancak bu dürlüsü brakılmışdır .

İLMİ FELSEFE KÜTÜBHANESİ

Dr. G. Le B. kendi yazdığı kitablarla iktifa etmeyerek 1902 de Bibliothèque de Philosophie Scientifique başlığı ve kendi idaresi altında tedkik ve intihab edilen felsefi eserlerden müteşekkil bir kütübhane te'sis etdi, şim -

diye kadar 200 den fazla cild neşr olundu . Bu kitaplar arasında **H. Poincaré** nin **Science et Hypothèse** i ve **E. Boutroux** nün **Morale et Religion** adlı çok yüksek kitapları vardır .

G. LE BON FRANSA HARİCİNDE

Ustadın her kâmil insana lâayık olduğu üzre ser âzad ve ser bülend olması kendisini öz memleketinden ziyade ecnebi memleketlerde sevdirmiştir .

Ustadın eserlerinin pek çoğu Avrupa lisanlarına terceme edilmiştir . Japonya hükûmeti bundan 18 sene evvel Tokio da sabık baş vekil ve Hariciye Nazırı Baron Okoma nın riysgti altında müteşekkil bir efazıl Cem'iyeti tarafından G. Le Bon un eserleri Japon diline terceme edilmiştir . Bu cem'iyet elyevm mevcudur . Ecnebi dillerde çıkan eserleri derhal dillerine terceme ederler . Çarlık zamanında Rusya hükûmeti de 'askeri mektebler Nazırı Grand - Duc Constantin in riyaseti altında bir hey'eti 'ilmiyyeyi G. Le Bon un eserlerini terceme etmekle tevzif etmişti . Bizim bir kaç eserini terceme etmemiz na bemahal bir farti mahabbet eseri gibi mezah ile zikr olunuyor . Bütün dünyanın heyranıyyetle takdir ettiği büyük bir mütefekkir istihfaf edersek yükselirmiyiz zan ediyoruz .

Ustadın tek bir kitabını anlayarak ve dikkatle okumamış kimselerdir ki böyle küçük şeyler yapıyor . Ömrümüz vefa ederse bu büyük mütefekkirin bütün eserlerini tahlil eden büyük bir kitab yazmak ve , dünyadan gider ayak , vatandaşlarıma bırakmak sıcak rbir emelimdir . İbrahim Ala'eddin Bey kardeşimiz Victor Hugo için mümasil mu'azzam bir esere başlamış ve ba'zı kısımlarını bana okumuştur . Onu şimdiden teşci' ve tebrik etmeliyiz . Millet böyle himmetlerle yükseltilir . Bunu muhterem Ma'a-rif vekilimiz takdir ederler .

G. Le Bon un **Socialisme in Psychologiası** adlı kitabını 1908 de bir Ermeni Doktor Ermeniceye terceme etdi . Bizim Ruhul Ce-

mahir adile terceme ettiğimiz kitabını Mısır Hükûmeti 'Adliye Nazırı احمد فتحي باشا زغلول namile Arabcaya terceme etmiştir . ve 1909 da Mısırda basılmışdır . Türkceye terceme edilen kitapları şunlardır :

Ruhul Akvam , 'asrımızın nususu felsefiyesi [kalmamıştır], Dün ve Yarın, Avrupa harbinin Psychologiası, Cihan muvazenesinin bozulması, 'Ameli Rubıyyat, Bir Tarih felsefesinin 'İlmî esasları [bu kitabı Ustadın son eseridir] . terceme edilmiş ve fakat basılmamıştır . Ba'zı parçaları (İctihad) da intişar etdi .

Bir kaç başka yazıya yer bırakmak üzre , merhum ustadımız hakkında diğeri diyeceklerimizi gelecek nushaya bırakıyoruz . Gelecek nushamızda merhumun ölüm döşeginde, meşhur bir ressam tarafından yapılmış resmini de dereedeceğiz . Gelecek nushada şunlar olacak: Dr. G. Le B. ve cihan matb'atı 'ilmiyyesi, D. G. Le B. ve istiklal Harbimiz , Dr. G. Le Bon ve Gazi Paşa , Bir Tarih Felsefesinin 'İlmî Esasları ve Türkiye Cumhuriyyeti, G. Le Bon ve Türk inkılabı, 1905 de onunla bir mulakat .

Dr. AB. Djevdet

SÖNEN İŞİK: Dr. G. LE BON

Büyük mütefekkir Dr. Gustav Le Bon un ölümü, 'ilm ve fikr 'alemi için , telâfisi imkânsız bir ziya'dır . Onun bıraktığı boşluğu , tefekkür dünyası çok uzun zamanlar dolduramayacak .

Dr. G. Le Bon on dokuzuncu ve yirminci 'asrın 'ilm ufklarına, yaratıcı fikirler saçan yüce bir ışıktı . Yılmaz bir cesaretle ortaya atdığı inkılabcı fikirleri ve nazariyyeleri , medeni dünyanın her yerinde yüksek , okuyucularını, teshir ve tenvir etdi . İleri ve ilham verici fikirlerinin uyandırdığı derin 'alaka , kendisini şühretin son basamağına ulaştırdı . Ona Profeseurlüklerde teklif edildi . Bu tekliflerin hepsini , gülerek red etdi . Galiba : « gölge etme, başka ihsan istemem !. » demek istedi . Muhafazacı kürsülerin bağları ile kendini bağlat-

madı. Hayatının son dakikasına kadar , fikir mücadelesi yaptı. Hak bildiği fikirlerin yayılması ve üstün gelmesi için uğraşdı .

'İlm 'alemine yep yeni bir zevk .. Bam başka bir tad getirdi . Kalın ve ağır cildlerin çetin sahifelerinde yurd kuran , tuncu nazarları ve düstürları alt üst etdi . Onlara , heyecanlar ve coşkunluklar katdı . Bundan kinlenen , geçmiş devrlerin usullerine bağlı Profeseurler , ona : [Fantazist dahî] dediler . Belki 'ilmin hazzını her kese içirdiği için , dahiye kızdılar .

Dr. G. Le B. bu kısık ve korkak seslere , başını çevirib bakmadı , gitdiği yolda , bütün hızile yürüdü . Yolunu , koyu karalara boyayan ve kendisini şaşırtmak isteyen karanlıklara tesadüf etdikce , yeni keşflerile yolunu aydınlattı . Ve her müşkülü yendi . Bu derin savaşıle , yeni bir mekteb , yeni bir görüş tarzı getirdi . Bunun için , Dr. G. Le Bon bundan sonra , daha bir çok 'asırlar , büyük ışık olarak hürmetle , mahabbetle anılacak .

19 - 12 - 931 FEHMİ RAZİ

Adabı mü'aşeret bahsleri

Musafaha ve Hanımların elini öpmek

« Société » hayatı ya'ni kadın ve erkek bir yerde toplanma bilme , bizde yeni başlamış sayılır . Bu hayatın ba'zı ka'ideleri vardır ki adabı mü'aşeret kitaplarında yazılıdır . Kitaplarda bulunmayan ve ancak hissi selimin ta'yin ve tefattun edeceği hareket tarzları da pek çokdur . Bu meyanda göze çarpan ba'zı solaklıkları yazacağız :

Musafaha = El sıkma - Voltaire , Mahomet adlı piyesinde bir münasebetle musafahanın mahiyetini pek güzel ta'yin eder ve şu sözleri söyler :

«Kelimeler , yüreklerin mutekabil temayülleri ni ifade etmekden 'aciz kaldığı vakit eller , kelimelerin imdadına yetişir ve kelimelerin işini itmam eder» der . Fakat bu hareket evvelâ hanğı tarafından gelmeli ? . Küçük yaşda ve küçük mevki'de olan kimse , yaşca ve mevki'ce kendisinden yüksek olan zat , musafaha için , elini uzatmadıkca kendisi bu hareketde ibtida'iyen bulunamaz .

Musafaha hareketi da'ima yüksek yaşlı ve yüksek mevki'li olan kimse tarafından sudur etmeli , küçük taraf bu hareketi bir taltif ve bir iltifat olarak telekki etmeli . Karşı karşıya gelen bir hanımla bir efendi olduğu vakit yaş ve mevki'i ictima'i mevzu'u bahs olmayarak mu-

safaha hareketinin mutlaka hanımdan başlaması lâzımdır . Bir hanıma takdim olunan bir efendi hanımın huzurunda hafifce eğilerek ihtiram vaz'ıyyeti alır ve hanım efendi elini uzatdığı takdirde hürmetle ve nezaketle bu eli sıkmaya hazır bulunur . Ba'zı cem'ıyyetlerde bu nezaket ve hissi selim ka'idesine yabancı olan ba'zı beylerin takdim olundukları hanımların ellerini uzatmalarını beklemeksizin musafaha için kendi ellerini uzatdıkları ve gülünc oldukları ve hazırda bulunanların bedlerine gittikleri , İngilizlerin meşhur ve beynenlmilel ta'birlerle [Shoking] oldukları görülüyor .

El öpmeye gelince : yüksek bir hürmet nişanesi olarak erkeklerin hanımların ellerini öpmesi 'adeti berri Avrupada pek müte'ammimdir . Kadınlara yüksek derecede hürmet ve nezaket ibraz olunan Avusturyada , Almanyada , Rusyada bu 'adet pek eskidir . Fransada az , İngilterede daha az görülür . Kadın ve erkek mevzu'u bahs olduğu vakit yaş ve mevki' meselesi yoktur . Otuz yaşında bir Hanımın ba husus bir Hanım - ananın elini yetmiş yaşında ve en yüksek mevki'li bir Efendi öperek hürmetini izhar edebilir ve ba'zan bunu yapmamakla adabı mü'aşeret haricine çıkmış olabilir . Şu kadar var ki takdim edildiğiniz ve bina'en'aleyh ilk def'a tanıştığınız hanım , size elini uzatdığı